

**عوامل مؤثر بر خودکار آمدی تحصیلی
دانش آموزان تک والد**

مؤلف:

مریم نوری

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	مقدمه
۱۱	فصل اول: تک والدگری
۱۱	مقدمه
۱۲	خانواده تک سرپرست
۱۴	خانواده
۱۵	خانواده تک والد
۱۶	خانواده تک والد ناشی از طلاق
۱۸	خانواده تک‌والدی ناشی از مرگ یکی از والدین
۱۹	خانواده‌های پدر تک‌والدی
۲۰	خانواده‌های مادر تک‌والدی
۲۳	فصل دوم: خودکارآمدی تحصیلی
۲۳	مقدمه
۲۴	تعریف خودکارآمدی تحصیلی
۲۵	خودکارآمدی و ارتباط آن با برخی متغیرها
۳۰	خودکارآمدی به‌عنوان یک سازه‌ی روان‌شناختی
۳۲	نقش خودکارآمدی تحصیلی در زندگی افراد
۳۵	تفاوت جنسی در خودکارآمدی
۳۷	فصل سوم: سرسختی روان‌شناختی
۳۷	تاریخچه سرسختی روان‌شناختی
۳۸	تعاریف سرسختی روان‌شناختی
۴۱	رویکردهای نظری به سرسختی
۴۵	نظریه‌ی شخصیت سخت‌رویی کوپاسا
۴۵	ابعاد اساسی سرسختی

۴۸	ویژگی‌های افراد سرسخت
۵۰	مبانی نظری سرسختی
۵۷	سرسختی روان‌شناختی، مقابله، سازگاری و شایستگی
۵۸	سرسختی روان‌شناختی: توانایی مقابله با مشکلات
۶۳	فصل چهارم: طرح‌واره‌های ناکارآمد اولیه
۶۳	مقدمه
۶۴	طرح‌واره
۶۶	معنا و مفهوم طرح‌واره‌های ناکارآمد اولیه
۷۱	شکل‌گیری طرح‌واره ناسازگار اولیه
۷۴	طرح‌واره‌های هیجانی
۷۷	طرح‌واره‌های شناختی
۷۹	عملکرد طرح‌واره ناسازگار اولیه
۸۰	انواع طرح‌واره‌ها از نظر یانگ
۸۷	ابعاد طرح‌واره‌های ناکارآمد اولیه (SME)
۸۹	ویژگی‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه
۹۱	نظریه‌های مطرح شده در زمینه‌ی طرح‌واره‌های ناکارآمد اولیه
۹۵	فصل پنجم: پیشینه‌ی پژوهشی
۹۵	مقدمه
۹۵	تحقیقات انجام شده در داخل کشور
۹۹	تحقیقات انجام شده در خارج کشور
۱۰۳	منابع و مآخذ

مقدمه

خودکارآمدی و عوامل مؤثر بر آن سال‌هاست در کانون توجه روان‌شناسان پرورشی و دیگر کارشناسان آموزش و پرورش قرار گرفته است. در میان ابعاد مختلف خودکارآمدی، بُعد خودکارآمدی تحصیلی که با کوشش و پافشاری در انجام تکالیف، به‌کارگیری راهبردهای شناختی و فراشناختی، خودسازماندهی، یادداری در رویارویی با دشواری‌ها، گزینش رشته و مانند این‌ها تأثیر خود را بر جنبه‌های گوناگون زندگی افراد بر جای می‌گذارد، متغیری مهم به شمار می‌رود (سلیمی، یوسفی، سعیدزاده، ۱۳۹۴).

خودکارآمدی تحصیلی به باور افراد به داشتن توانایی شخصی برای موفقیت در تکالیف مربوط به زمینه‌های تحصیلی خاص اشاره دارد (واسیل، مارهان و سینگر^۱، ۲۰۱۱). بندورا^۲ (۱۹۹۷) معتقد است که خودکارآمدی تحصیلی به انتظار دانش‌آموزان برای موفقیت کلاسی مربوط است. وی بیان کرده است دانش‌آموزانی که احساس خودکارآمدی دارند، آرمان‌های بالایی را برای خود در نظر گرفته و در جستجوی راه‌حل‌ها، راهبردهای بسیار انعطاف‌پذیری را به کار می‌گیرند؛ همچنین، این دانش‌آموزان عملکرد ذهنی بالایی داشته و در ارزیابی کیفیت عملکردشان نسبت به دانش‌آموزانی که

^۱ - Vasile , Marhan & singer

^۲ - Bandora

توانایی شناختی برابری دارند اما خود را فاقد این توانایی‌ها می‌دانند دقیق‌تر عمل می‌کنند (دورمن، ۲۰۰۱؛ به نقل از لیفتنر^۱، ۲۰۰۸).

در این میان مبحث خانواده و تأثیر تک‌والدی بر روی این مقوله بسیار مهم است. خانواده نخستین محیط اجتماعی است که کودک را تحت سرپرستی و مراقبت خود قرار می‌دهد این محیط بیش از محیط‌های دیگر در رشد و تکامل فرد تأثیر دارد و کودک را بیش از این‌که از اوضاع اجتماعی خارج از خانه متأثر شود، تحت تأثیر قرار می‌دهد. آکرمن (۱۹۷۰) خانواده را نظامی از شخصیت‌های در حال تعامل تصور می‌کند. ستیر (۱۹۸۲) خانواده را یک نظام متوازن می‌داند. او نشانه‌های اختلال در هر عضو را علامتی دال بر وقوع ی‌رشد و کمال می‌داند که برای نظام خانوادگی ارزش تعادلی دارد.

رابطه بین والدین و فرزندان، نخستین معرف دنیای ارتباطات برای کودک می‌باشد. احساس عشق و صمیمیت و امنیت به‌طور مستقیم ریشه در این روابط دارند (کارنس^۲، ۲۰۱۲). باید توجه داشت که برخی از خانواده‌ها ساختار کاملی ندارند و به بیان دیگر تک‌والدی^۳ هستند. عنوان خانواده‌ی "تک‌والدی" برای شکل‌های مختلفی از خانواده به کار می‌رود. خانواده‌هایی که در نتیجه‌ی طلاق، مرگ، ترک خانواده، حاملگی بدون ازدواج و فرزند خواندگی به وجود می‌آیند به این نام خوانده می‌شوند. همه‌ی این خانواده‌ها در این ویژگی مشترکند که یک فرد واحد (یعنی تنها یک نفر) از ابتدا مسئولیت مراقبت از فرزندان خود را تقبل می‌کند. با توجه به

^۱ - Leftner

^۲ - Car nes

^۳ - Single parent family

این مسأله می‌توان درک کرد توجه به مسائل نوجوانان به‌ویژه نوجوانان تک‌والد از اهمیت بسزایی برخوردار است (سپهریان و همکاران، ۱۳۹۳).

وجود والدین رکن اصلی خانواده است و با به وجود آوردن محیطی امن و سالم، رشد روانی فرزندان میسر می‌شود. در چنین شرایطی، عدم حضور هریک از والدین در محیط خانواده، می‌تواند آثار سویی بر رشد طبیعی فرزندان داشته باشد (نیسی^۱، ۲۰۰۶). یکی از عوامل مؤثر بر رشد و شکوفایی فرزندان موفقیت تحصیلی آنان است و خودکارآمدی تحصیلی با موفقیت تحصیلی ارتباط تنگاتنگ دارد که خود می‌تواند متأثر از رابطه والد-فرزند و شرایط خانواده باشد. بدیهی است که عوامل متعددی می‌توانند بر خودکارآمدی تحصیلی تأثیر بگذارند. در این کتاب سعی بر این است که از بین عوامل مختلف مؤثر بر خودکارآمدی تحصیلی، تأثیر دو متغیر سرسختی روان‌شناختی و طرحواره‌های ناکارآمد اولیه^۲ مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

وجود ابعاد شخصیتی مثبت و منفی همچون سرسختی روان‌شناختی^۳ و طرحواره‌های ناکارآمد اولیه بر اثرات ناشی از تک‌والدی بر روی کیفیت زندگی فردی و کاهش اختلالات خلقی و روانی بسیار تأثیرگذار می‌باشد. بسیاری از پژوهشگران معتقد هستند که وجود تفاوت‌های فردی و ویژگی‌های شخصیتی متفاوت، واکنش افراد را نسبت به موقعیت‌ها و فشارها متمایز می‌کند (بن-زور، دوددوانی، لوری^۴، ۲۰۰۵). سرسختی

^۱ - Neysi

^۲ - initial schema

^۳ - psychological hardiness

^۴ - Ben-Zur, Duvdevany & Lury

روان‌شناختی، مجموعه‌ای از ویژگی‌هایی است که به‌عنوان منبع مقاومت در مواجهه با رویدادهای استرس‌زای زندگی عمل می‌کند و شامل سه مؤلفه مبارزه جویی، کنترل و تعهد می‌باشد (مدی^۱، ۲۰۰۴).

در مقابل، طرحواره‌های ناکارآمد اولیه منجر به شکل‌گیری مشکلات روان‌شناختی می‌شوند این طرحواره‌های ناکارآمد در دوران کودکی به وجود می‌آیند و به زندگی بزرگسالی راه می‌یابند (یانگ و کلاسکو، ویشار، ۲۰۰۴).

یانگ^۲ (۱۳۸۹) در این خصوص بیان کرد طرحواره‌های ناسازگار، الگوهای هیجانی و شناختی خودآسیب‌رسان در فرد هستند که در ابتدای رشد و تحول در ذهن شکل گرفته، در مسیر زندگی تکرار می‌شوند. طرحواره‌های ناسازگار اولیه به علت ارضاء نشدن نیازهای هیجانی اساسی کودکی به وجود می‌آیند. این طرحواره‌ها در عمیق‌ترین سطح شناخت، معمولاً بیرون از سطح آگاهی عمل می‌کنند و فرد را به لحاظ روان‌شناختی نسبت به ایجاد آشفتگی‌هایی چون افسردگی، اضطراب، ارتباطات ناکارآمد، اعتیاد و اختلالات روان‌تنی آسیب‌پذیر می‌سازند (یانگ، ۱۹۹۹). و با توجه به این‌که خودکارآمدی تحصیلی به باور شخص در مورد توانایی‌هایش در سازماندهی و انجام فعالیت‌ها برای دستیابی به سطوح مطلوبی از عملکرد تحصیلی اشاره دارد (هوینگارد^۳ و همکاران، ۲۰۱۵). لذا این عوامل که خود متأثر از نتایج تک والدی کودکان است می‌تواند بر کاهش خودکارآمدی تحصیلی و افزایش مشکلات تحصیلی به‌ویژه در دوران بلوغ و سال‌های

^۱ - Maddi

^۲ - young

^۳ - Hoigaard

دبیرستان که دورانی بحرانی و همراه با پیامدهای مهم برای موفقیت در مدرسه، توصیف شده‌است بینجامد و ممکن است به الگوهای بلندمدت ترک تحصیل، افت تحصیلی و ورود به حرفه‌ای موفق در بزرگسالی منجر شود (دی جیونت^۱ و همکاران، ۲۰۱۳).

کتاب حاضر از پنج فصل تشکیل شده است. در فصل اول به مبانی نظری در زمینه‌ی خانواده‌ی تک‌والدی پرداخته شده و در فصل دوم زمینه‌ی نظری خودکارآمدی تحصیلی، در فصل سوم مبانی نظری سرسختی روان‌شناختی، در فصل چهارم زمینه‌ی نظری طرح‌واره‌های ناکارآمد اولیه و در فصل پنجم به پیشینه‌ی پژوهشی در زمینه‌ی ارتباط سرسختی روان‌شناختی و طرح‌واره‌های ناکارآمد اولیه با خودکارآمدی تحصیلی فرزندان خانواده‌های تک‌والدی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. امید است این کتاب در کسب آگاهی و آشنایی با راهکارهای افزایش خودکارآمدی تحصیلی فرزندان خانواده‌های تک‌والدی منبع سودمندی باشد.

خواندن این کتاب را به اساتید و دانشجویان روانشناسی و مشاوره و همچنین کلیه‌ی والدین و به‌ویژه تک‌والدها پیشنهاد می‌کنیم.

بر خود لازم می‌دانم از تمام کسانی که در تألیف و چاپ و نشر این کتاب با اینجانب همکاری کرده‌اند تشکر نمایم. همچنین از تلاش‌های ناشر محترم و همکاران زحمتکش ایشان که زحمات زیادی برای آماده‌سازی و انتشار این اثر متحمل شده‌اند، تقدیر و تشکر می‌نمایم.

^۱ - Thijionta